

BIBLIOTEKË
948.65
H57

Reginald Hibbert

**Fitorja
e
hidhur**

**LUFTA
NACIONALÇLIRIMTARË
E SHQIPERISE**

949.65.088.5

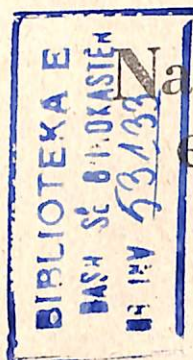
94865

457

Reginald Hibbert

FITORJA E HIDHUR

Lufta
nacionalçlirimtare
e Shqipërisë

<i>Kreu 12</i> Fundi i lojës	297
<i>Kreu 13</i> Përfundimi i luftës partizane; fillimi i sundimit komunist	321
<i>Kreu 14</i> Fundi i misionit Stables	340
<i>Kreu 15</i> Jehona pas luftës	356
<i>Shtojcë 1</i> Parashpresa e Muharrem Bajraktarit e shkurtit 1944	374
<i>Shtojcë 2</i> Raporti i nënkolonelit Maklin i 18 qershorit 1944	380
<i>Shtojcë 3</i> Shënimi i kapitenit Vito Menegaci i korrikut 1944 rreth veprimeve të baterisë së tij malore me Brigadën e Parë partizane ...	384
<i>Shtojcë 4</i> Një shënim rreth dërgimit të arit nga oficerët ndërlidhës britanikë në Shqipëri	386
Bibliografi	389
Treguesi tematik	393
Treguesi i emrave	405
Shënime për përkthimin	417

Shkurtime

- AFHQ Kuartieri i Forcave Aleate, Mesdheu, në Algjer dhe më pas në Kazertë
- UNÇSH Ushtria Nacionalçlirimtare Shqiptare
- BAF Forcat Ajrore të Ballkanit në Bari
- BK Balli Kombëtar, krijuar në vjeshtë 1942
- BLO Oficer ndërlidhës britanik
- PKSH Partia Komuniste e Shqipërisë (Partia e Punës e Shqipërisë)
- PKJ Partia Komuniste e Jugosllavisë
- FANY Vullnetarët e Ndhmës së Parë Infermiere (të cilët dërgonin njerëz për pikat ndihmëse të M. O. 4/Forcës 133/266/399 në Kajro e Bari)
- FNÇ Fronti Nacionalçlirimtar. LNÇ u kthye në FNÇ nga fundi i majit 1944 e më pas
- GHQME Shtabi i Përgjithshëm, Lindja e Mesme, Kajro
- LNÇ Lëvizja Nacionalçlirimtare, themeluar në Pezë në shtator 1942
- LRDG Grupi i Shkretëtirës i Distancave të Largëta
- MO4 Personeli i SOE në Kajro, seksionet e të cilit për Shqipërinë dhe vendet e tjera të Ballkanit kaluan nën ko-

ntrollin ushtarak nga fundi i vitit 1943 dhe u bënë
pjesë të Forcave 133, 266 e 399

PWB
PWE

Dega e Luftës Psikologjike në AFHQ
Drejtoria e Luftës Politike

Parathënie

Pikënisja e këtij libri ka qenë ditari që kam mbajtur i Shqipëri më 1944. Ditari mund të botohej me sukses si një histori aventurë e kohës së luftës, por me kalimin e viteve e pastaj të dhjetëvjeçarëve, doli se kishte nevojë për një analizë më të gjerë e më të thellë rreth ngjarjeve të viteve 1943 e 1944 për ta bërë të kuptueshëm. Si përfundim, analiza mori epërsi mbi tregimin dhe tre kapituj të rrëfimit janë tani të ndërthurur në dymbëdhjetë kapituj analize e historie. Në një kohë kur Shqipëria po del ngadalë prej izolimit të gjatë të vetimponuar, ky libër përpiqet të lidhë së bashku ngjarjet që ndodhën në prag të shkëputjes së plotë të Shqipërisë. Shpresoj se përvoja ime si një dëshmitar dhe pjesëmarrës në ato ngjarje ka ndihmuar për të vënë në fokus disa nga ndodhitë që kërkimi i ka nxjerrë në dritë.

Një nga vështirësitë për të ndërtuar historinë e kohës së luftës është mungesa e hartave të mira e të besueshme për Shqipërinë. Më të mirat kanë qenë ato që patëm ne në luftë ose sidoqoftë ato që patën personeli në Kajro dhe Bari. Ata prej nesh që ishin brenda vendit e patën po aq të vështirë të mbanin hartat sa edhe për çdo gjë tjetër. Hartat e mira (1:200.000) janë kopjuar nga një hartë austriake e vitit 1925 e cila, përsa i përket verilindjes dhe jugut të vendit, ishte bazuar në rilevimet e bëra për qeverinë shqiptare në mes të viteve 1920, ndërsa për zonat e tjera të vendit, në rilevimet ushtarake austrohungareze, italiane dhe franceze, të bëra gja-

të luftës 1914-1918. Në të vërtetë ishin shënuar mirë gjithë fshatrat si emra, por të dhënat për konturet dhe për veçoritë e tjera gjeografike ishin më tepër të përafërta se sa plotësisht të përpikta. Hartat e sotme të botuara në Shqipëri japin relativisht pak informacion. Hartat e sotme të botuara jashtë Shqipërisë japin një paraqitje të mirë të përgjithshme për veçoritë gjeografike, por kanë pak identifikime për vendet më të vogla.

Emrat e vendeve janë të vështira. Gjatë luftës shpesh ne i mësonim emrat e vendeve me vesh dhe rrallë i kemi parë të shkruar. Me sa duket, kishte disa variante për disa emra. Unë jam përpjekur të përdor drejtshkrimin e shqipes, por disa herë kam përdorur trajtat e huaja (p.sh. Scutari, Durazzo, Kosovo), kur kam shkruar për to nga pikëpamja e një të jashtmi ose një të huaji, ose kur dukej e përshtatshme nga ana historike.

Kur nuk e njeh gjuhën, është e vështirë që nga shkrimi ta gjesh se si duhen shqiptuar disa fjalë shqipe. Kujt ia merrte mendja, për shembull, se si do të shqiptohej emri Koci Xoxe? Xh shqiptohet si «j» e anglishtes, si në mbiemrin që del gjithandej Hoxha, duke qenë *xh* çifti i zëshëm i ç të shurdhët. Dh është bashkëtingëllorja e zëshme kundrejt *th* të shurdhët dhe *zh* është bashkëtingëllorja e zëshme kundrejt *sh* të shurdhët. Vështirësinë më të madhe e paraqet *q*. Anglezët priren për ta shqiptuar si *ch* të anglishtes, por në fakt ajo është si një *ch* shumë e rrafshuar e gjermanishtes. E zëshmia çift me të është *gj*. *C* pa bisht poshtë shqiptohet si *ts*. *J* shqiptohet si *u* dhe *y* si *oo* (frengjisht *u*). Shkronja *ë* e patheksuar zakonisht e pazëshme dhe që shpesh bie, i bën shumë fjalë të tingëllojnë më të shkurtra se sa duken. Kurse emrat e vendeve (shumë prej tyre mbarojnë me *ë*) zakonisht dalin në trajtën e pashquar, por disa herë dalin në trajtën e shquar me një zanore të plotë në fund (p.sh. Tiranë/Tirana, ose Shkumbin/Shkumbini). Këto shpjegime në vija të trasha ndoshta do t'i ndihmojnë lexuesit për ta kuptuar se emërtimet shqipe nuk janë të pakapshme. Shpresoj se ata lexues që e dinë shqipen, do të më falin për gabimet që kam bërë me emrat ose me fjalët shqipe kur t'i ndeshin dhe do të më përligjin për luhatjet e burimeve shqipe.

U detyrohem shumë disa prej atyre që shërbyen si oficerë ndërlihdës britanikë në Shqipëri dhe që patën mirësinë të më lejojnë të punoj me materialet e tyre të shkruara. Gë i kishin ruajtur privatisht prej kohës së luftës: Richard

Riddell, Tomy Simcox dhe Michael Lis nga misioni ynë Stables, Norman Wheeler, Marcus Lyon dhe Jack Dumoulin të misioneve në Jug. Ata gjithashtu më kanë dhënë këshilla të vlefshme, kujtime dhe inkurajim. Alan Palmer dhe Victor Smith kanë biseduar me mua për kujtimet e tyre dhe ata bashkë me Norman Wheeler dhe Marcus Lyon kanë lexuar variantin e parë të tekstit, më kanë drejtuar në rrugën e drejtë në mjaft vende lidhur me ngjarjet në Jug dhe marrëdhëniet me udhëheqësit e partizanëve. Marcus Lyon dhe Norman Wheeler më dhanë me bujari fotografitë. Donald McDonald, që e kishim «faqinjin» tonë në Maqedoni, ka biseduar me mua dhe më ka ndihmuar për ngjarjet në ato ditë gjatë vizitave në Londër dhe në Skoci duke ardhur nga Afrika e Jugut. Detyrimi që u kam librave të shkruar nga Afrikanët e BLO — «Trotsky» Davies, David Smiley, Julian Amery, Peter Kemp, Anthony Quayle dhe Bill Tilman — mund të shihet nga faqet e tekstit tim dhe nga shënimet. Materialet që i nënshtrohen së drejtës së autorit për Kurorën, në Arkivin Qendror, janë riprodhuar me leje të Kontrolluesit të Zyres administrative të Madhërisë së Saj.

Natyrisht, interpretimi i gjithë këtij materiali është imi dhe vetëm unë jam përgjegjës për të.

I jam mirënjohës profesorit Geoffrey Stern të Shkollës Ekonomike të Londrës, i cili interesave të tij të shumta u ka shtuar edhe Shqipërinë e sotme. Ai e lexoi tekstin tim, diskutoi mjaft çështje me mua dhe më dha shumë këshilla të dobishme.

Së fundi, vijmë falenderimet më të mëdha për gruan time, e cila me durim kreu detyrën e vështirë për ta shtypur tekstin tim në disa forma e variante, më thoshte se ku ishte e nevojshme ta thjeshtoja dhe përgjithësisht më ka ndihmuar për ta bërë të lexueshëm, siç shpresoj të jetë.

Reginald Hibbert
Frondeg
Pennal
Shtator 1990

